

Збирни извештај са фокус група

У оквиру пројекта **"Заједно за Бор без дима"** спроведено је фокус групно истраживање ставова три групе учесника – представника младих, представника грађана из месних заједница и представника јавне управе и установа. Пројекат су реализовали Друштво младих истраживача Бор у сарадњи са Градом Бор и удружењима Дом омладине и Алтернатива Бор.

Овај локални пројекат део је ширег пројекта „Заједно за активно грађанско друштво – АКТ“ који реализује, уз финансијску подршку Швајцарске агенције за развој и сарадњу (SDC), конзорцијум HELVETAS Swiss Intercooperation и Грађанске иницијативе.

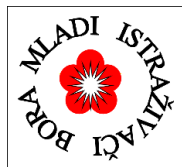
Циљеви фокус групног истраживања су били следећи:

1. Утврдити мишљења, оцене и ставове учесника у дијалогу на фокус групама о стању животне средине, посебно квалитета ваздуха, изворима загађења и утицају загађења на здравље, као и познавање основних националних и локалних докумената јавне политике,

2. Утврдити оцене учесника у раду фокус група о степену њихове информисаности и каналима информисања о стању и проблемима заштите ваздуха и уопште животне средине у Бору и шире, као и европским еколошким стандардима, стратешким и нормативним опредељењима на националном и локалном нивоу.

3. Посебно сагледати мишљења учесника у раду фокус група о стању квалитета ваздуха и начинима решавања овог проблема у граду Бору.

4. Сагледати мишљења учесника у раду фокус група о улози и активностима локалне самоуправе – градске управе и јавних служби, као и цивилног сектора – организација цивилног друштва,

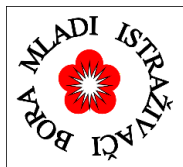
стручних институција и др. у решавању проблема загађања ваздуха.

Као једна од новијих техника у истраживању ставова фокус групно истраживање се заснива на дијалогу учесника и реализује према посебним принципима ове врсте истраживања. Циљ дијалога/разговора је прикупљање података о мишљењима, осећањима, ставовима, искуствима, идејама и реакцијама о животној средини и искуству у решавању проблема животне средине различитих група грађана, посебно кроз њихово учешће у процесима израде и усвајања јавних политика. Поверљивост података била је загарантована тако да је све о чему се водио дијалог у групама коришћено само за потребе овог истраживања.

За сваку фокус групу био је припремљен посебан водич за разговор и ангажован посебан модератор који је водио разговор и затим припремио посебан извештај о резултату дијалога учесника фокус групе. У организацији фокус групе младих помоћ је пружио партнер на пројекту Дом омладине, за фокус групу грађана удружење Алтернатива, а за фокус групу представника јавне управе и служби Канцеларија за животну средину Градске управе Бор.

У овом зборном извештају обједињени су и упоређени резултати расправе на три посебне фокус групе представника младих (реализована 23.6.2021.), представника грађана из месних заједница (реализована 24. Новембра 2021.) и представника јавне управе и служби (реализована 29. Марта 2022.). Резултати дијалога на фокус групама упоређени су са резултатима анкете грађана Бора која је спроведена у септембру и октобру 2021. (<https://mibor.rs/wp-content/uploads/2021/11/Извештај-о-резултатима-анкете-о-ваздуху-финално.pdf>)

На свакој фокус групи вођен је дијалог о четири групе проблема око којих је модератор развијао дискусију учесника. Унутар сваке групе било је по неколико питања која су се делом разликовала зависно од групе учесника.

Прва група проблема односила се на ставове о укупном стању животне средине, посебно квалитета ваздуха. Полазно за разговор је је била чињеница да је животна средина све више загађена и да дуже времена човечанство већ на половини године троши годишњи еколошки капацитет планете. Стање животне средине посебно је алармантно у рударско-индустријским центрима као што је град Бор које називају «црним еколошким тачкама». Решавање еколошких проблема, а нарочито загађења ваздуха је дуготрајан процес који мора да се води на основу дефинисаних јавних политика, стратегија и програма. У оквиру ове групе конкретна питања су била следећа:

1. Како оцењујете стање животне средине у Бору, а посебно квалитет ваздуха?
2. Колико је за квалитет ваздуха и животне средине значајна чињеница да је Бор окружен «зеленим прстеном» и шта треба учинити да се он очува?
3. Да ли су вам позната нека национална или локална документа у којима се утврђују активности на решавању еколошких проблема, посебно загађења ваздуха?
4. Који су вам кључни извори загађења животне средине, посебно ваздуха, познати и који би били са највећим утицајем?
5. Како оцењујете утицај загађења животне средине а посебно загађења ваздуха на здравље?

Друга група односила се на степен информисаности грађана. Полазна констатација је била да се без адекватних, потпуних и благовремених информације не могу решавати проблеми животне средине па ни проблеми загађеног ваздуха. Општа је оцена да грађани нису довољно информисани. У току су значајне промене у каналима и начинима информисања јавности, а док се проблематика животне средине све више усложњава и количина информација је све већа истовремено садржаји информација су све површнији. У оквиру ове групе конкретна питања су била следећа:

6. Како оцењујете степен информисаности и канале информисања грађана и осталих заинтересованих субјеката о

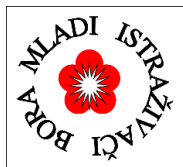

стању и проблемима животне средине у Бору и шире, као и о европским еколошким стандардима, стратешким и нормативним опредељењима на националном и локалном нивоу?

7. Шта учесници дијалога мисле које канале информисања када се ради о проблематици загађења ваздуха и животне средине уопште грађани најчешће користе и зашто (класичне медије – штампу, телевизију и радио, или интернет медије-медијске портале, интернет сајтове друштвене мреже и др.)?
8. Колико сматрате да су грађани задовољни укупним информисањем преко свих канала о заштити ваздуха и животне средине и шта мислите шта би требало мењати?

Трећа група проблема односила се на учешће јавности у одлучивању о животној средини. Последњих година доста се ради на унапређењу процедуре учешћа грађана и других заинтересованих страна у одлучивању о животној средини. Процедура је све сложенија а капацитети грађана и заинтересоване јавности као да не могу да испрате све захтеве ових процедура. У оквиру ове групе конкретна питања су била следећа:

9. По званичним оценама квалитет ваздуха у Бору је треће категорије. Бор има дефинисане документе јавне политике заштите ваздуха. Да ли мислите да су грађани у довољној мери укључени и какав је њихов допринос у доношењу и праћењу реализације докумената локалне политике решавања проблема аерозагађења?
10. Да ли грађани треба да буду активнији у решавању еколошких проблема, посебно загађеног ваздуха. Како обезбедити да грађани више учествују у одлучивању о животној средини и посебно побољшању квалитета ваздуха?
11. Колико и како јавна управа и јавне службе треба да допринесу већем учешћу јавности у одлучивању у решавању проблема загађеног ваздуха у уопште о животној средини.

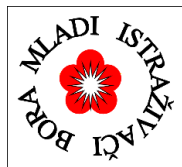
Последња, четврта група проблема односила се на ставове како се најбоље организовати у локалној заједници за унапређење животне средине а посебно квалитета ваздуха. Пошто је град Бор је позната црна еколошка тачка Србије са бројним историјским и текућим еколошким проблемима, посебно квалитета ваздуха, њихово решавање захтева учешће бројних субјеката и заинтересованих страна у дужем временском периоду. Зато у Бору постоје и посебни органи за праћење реализације јавне политике заштите ваздуха. У оквиру ове групе конкретна питања су била следећа:

12. Како се најбоље организовати у локалној заједници да би се обезбедило ефикасније решавање проблема квалитета ваздуха и боље информисање и веће учешће грађана у одлучивању – формирањем посебних тела, применом савремених ИКТ, обуком доносиоца одлука и сарадника градске управе и др.?
13. Да ли је довољно постојење само једног стручног радног тела – Сталног радног тела за праћење спровођења Краткорочног плана заштите ваздуха (раније Мониторинг тим за квалитет ваздуха)?
14. Како видите улогу цивилног сектора - невладиних организација, стручних организација и институција, медија и др. Како мислите да треба унапредити комуникацију цивилног сектора за јавном управом и службама?

У раду фокус група учествовало је од 7 до 10 учесника (фокус група младих 8 учесника, фокус група грађана 7 учесника и фокус група представника јавне управе и служби 10 учесника). Међу учесницима група су били учесници различитог старосног израста, оба пола, из различитих насеља, различитих локалних служби и др. Овај број учесника и различита структура је методолошко упутство за организовање фокус група и успешан дијалог учесника.

Резултати дијалога на фокус групама

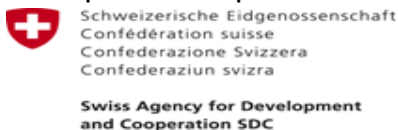

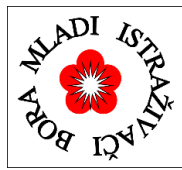
У дијалогу о **првој групи питања** исказана је јединствена оцена учесника у свим фокус групама да је животна средина у Бору изузетно загађена а посебно је прекомерно загађен ваздух. Већина учесника сматра да је загађење ваздуха и даље највећи еколошки проблем у граду Бору који има велики утицај на здравље, а посебно утиче на органе за дисање и то подједнако и на младе и на старе. Учесници фокус групе младих сматрају да је утицај загађеног ваздуха израженији код младих. Ово се слаже са резултатима из анкете јер анкетирани грађани уочавају велики утицај загађеног ваздуха на здравље и то пре свега на децу и омладину а затим на одрасле људе.

Учесници фокус група, а посебно фокус групе младих и грађана препознају велики број различитих извора загађења ваздуха, али се посебно истичу топионица бакра и друга металуршка постројења, као и рудничке и флотацијске депоније. Истиче се и градска топлана, индивидуална ложишта у појединим градским наасељима која нису на даљинаском грајању, саобраћај, цигарете и др. Грађани и представници јавне управе су нарочито указали да је у последње време изражено повећано загађење прашином из старих и нових рудничких постројења.

Када се ради о познавању и информисаности о националним или локалним документима који се односе на животну средину, и посебно проблематици решавања загађења ваздуха, фокус групе се значајно разликују. Учесници фокус групе младих нису уопште упознати са националним и локалним документима који се односе на животну средину и сматрају да уопште млади мало знају о овим документима јавне политике. У фокус групи грађана само мањи број је учесника је чуо о неком од националних или локалних докумената о животној средини и ваздуху иако су они објављени на сајтовима Министарства за животну средину и локалне самоуправе. С друге стране већини учесника фокус групе јавне управе и служби позната су документа јавне политике о животној средини и посебно да је домаће законодавство у области заштите животне средине и заштите ваздуха у значајној мери усаглашено са европским законодавством. Оно што је истакнуто као велики проблем је спровођење ових закона и прописа. Било је конкретних предлога да се појача информисање грађана о јавним

политикама које се односе на животну средину као и да се убрза усаглашавање са европском законодавству у делу надокнаде штета нанетих животној средини, где се средства остварена на тај начин користе за санирање нарушеног стања животне средине. Учесници ове фокус групе подржали су идеју да се посебан закон о накнади штета што пре донесе и уврсти у домаће законодавство. Ближи оценама учесника у фокус групама младих и грађана су резултати анкете грађана, који су показали да изузетно велики број (88,1%) испитаника не зна за национална и локална документа јавне политике о заштити ваздуха, што значи и да не учествују ни у процесима њиховог доношења али и реализовања.

Фокус група представника јавне управе и служби посебно је водила дијалог о очувању квалитета ваздуха и животне средине у такозваном «зеленом прстену очуване природе» у околини града Бора. Заједнички је став да треба просторе очуване природе око града Бора што пре прогласити заштићеним подручјима, а да се такође у сарадњи са Музејем за рударство и металургију Бор одреде подручја која би требало заштитити, као археолошке локалитете, како би се сачувала од девастирања.

Дијалог о **другој групи питања** односио се на информисаност грађана о стању и проблемима животне средине и изворима и средствима информисања која се користе. Општа је оцена учесника фокус група младих и грађана на ни млади ни грађани нису ни довољно ни благовремено информисани о стању и активностима на решавању проблема животне средине, односно да је степен информисаности на јако ниском новоу у односу на потребе укључивања грађана у процес одлучивања о животној средини. Насупрот овом оценама са фокус група младих и грађана, више од половине испитаника у анкети грађана оцењује да су одлично или добро информисани о квалитету ваздуха и стању животне средине у граду Бору и шире да би могли успешно да учествују у одлучивању. Овоме је ближа општа оцена учесника фокус групе представника јавне управе и служби да постоје добре основе и могућности за благовремено информисање о стању и активностима на решавању проблема загађења животне средине. У погледу извора информисања највећи број младих користи друштвене мреже да би се „информисали уопштено о дешавањима

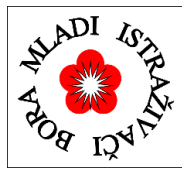
Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

HELVETAS
SRB

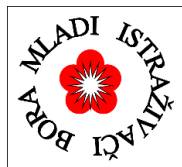
Gradanske
inicijative

и новостима када је у питању животне средина“. И учесници фокус групе грађана оцењују да се већина грађана информира преко друштвених мрежа иако оне нису довољно поуздане. Поред друштвених мрежа учесници фокус група користе и поједине медије, посебно телевизију, а нарочито наменске апликације (сем учесника фокус групе који уопште не користе наменске апликације) о објективним подацима о стању квалитета ваздуха и других чинилаца животне средине. Резултати анкете грађана показују да су за више од 2/3 испитаника су најчешћи извор информисања о квалитету ваздуха интернет сајтови и друштвене мреже што указује где првенствено треба деловати на побољшању информисаности, бар када се ради о младима и становницима градског насеља који су били највећа група међу анкетиранима. Уз то су значајни и одговори скоро половине испитаника да податке о квалитету ваздуха прате користећи могућности савремених информатичких технологија.

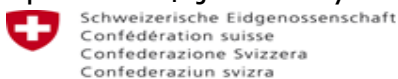
Већина учесника у свим фокус групама има јасне ставове је потребно битно унапредити информисање о стању и активностима у животnoj средини, а посебно за проблем загађеног ваздуха у Бору. Учесници фокус групе грађана сматрају да је потребно прилагодити наменске апликације са подацима о стању ваздуха како би могли да их прате и просечни грађани. Млади сматрају да њих треба више да информишу сами млади који познају њихов начин размишљања. Информације за младе треба да буду једноставније, са више визуелних порука. На фокус групи представника јавне управе дат је предлог за Стални тим за праћење реализација КАП, да се пре дефинитивног опредељивања за локације за постављање додатне опреме за мониторинг квалитета ваздуха у граду, изврше прелиминарна, наменска, мерења квалитета ваздуха на местима тамо где таква мерења нису вршена у претходном периоду. У свим фокус групама сматрају да животна средина треба више да буде заступљена у медијима тако да они информишу грађане о стању квалитета ваздуха и дају препоруке које активности се препоручују а које не за боравак на отвореном простору у односу на конкретно стање квалитета ваздуха. Мишљење већине учесника је да преко медија и друштвених мрежа треба правовремено информисати грађане о

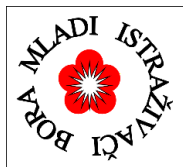
законским обавезама и актуелним плановима и програмима за решавање проблема загађеног ваздуха и животне средине уопште.

Када се ради о учешћу јавности у одлучивању о животној средини, која је обухваћена **трећом групом питања** за разговор на фокус групама, из дијалога на фокус групи младих је проистекло да млади не знају на које начине треба да се укључују у доношење одлука о животној средини и сматрају да је довољно само да шире свест о потреби решавања проблема у животној средини. Учесници фокус групе грађана нису до сада учествовали у јавним расправама и другим процедурама одлучивања о животној средини. Они као ни млади углавном не познају те процедуре, док неки учесници дијалога сматрају да је најбољи начин решавања проблема животне средине учешће у протестима и праћење друштвених мрежа. Предлагано је да се треба вратити неким реанијим формама учешћа грађана у одлучивању, као што су зборови грађана, активности у месним заједницама и др. Са друге стране, већина учесника фокус групе представника јавне управе и служби је учествовала у јавним расправама и другим процедурама одлучивања о животној средини и сматра да је потребно појачати капацитете јавне управе у локалним заједницама како би се благовремено организовале све активности везано за припрему и учешће у јавним расправама које се односе на питања заштите животне средине. Мишљење већине учесника дијалога у овој фокус групи је да постоји недостатак капацитета у јавној управи што се огледа у недовољном броју радника у службама које се баве заштитом животне средине, неадекватној стручној оспособљености, неадекватној организацији служби за праћење свих активности кад се израђују и доносе програми заштите животне средине. Зато је потребно да се службе организационо и кадровски обнове. Упоређење са ставовима учесника у анкети грађана показује да изузетно велики број анкетираних, преко 90% оцењује да грађани нису довољно укључени у решавање проблема аерозагађења из различитих разлога а пре свега јер нису довољно информисани о стању квалитета ваздуха и упућени у процедуре одлучивања о јавној политици заштите ваздуха, затим јер нису заинтересовани за проблеме аерозагађења или немају подршку од невладиних организација. Сви учесници дијалога у свим фокус групама, као и

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

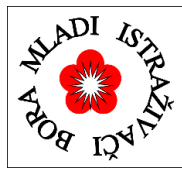

учесници ankete, smatraju da građani daleko više treba da se uključe u donošenje odluka o životnoj sredini, odnosno u procese utvrđivanja i realizacija javnih politika o oblasti životne sredine, posebno решавање ključnih problema kako je загађење vazduha u gradu Bori. Učesnici ankete su bili mnogo konkretniji u navođenju mogućih načina učesnika građana u odlučivanju o životnoj sredini, posebno o kvalitetu vazduha. Stav najveće grupe anketiranih (skoro 2/3) da bi građani i zainteresovana javnost prvenstveno trebali da učestvuju u analizi stanja kvaliteta vazduha i izvorima загађења. Ostali ispitanici ocenili su da su to učesnici u radu zborova, skupova, tribina u okviru glavne javne rasprave, zatim učesnici predstavnika НВО, студентских и др. у радним групама за припрему јавних докумената, анкетирање грађана и заинтересованих страна о стању и приоритетима решавања проблема животне средине и кроз предлагање садржаја планова и програма заштите ваздуха. Најмање анкетираних оцењује да је првенствено важно да грађани учествују у разматрању извештаја о реализацији докумената јавне политике о заштити ваздуха.

Каква треба да буде улога и активности локалних самоуправа, невладиних организација, стручних институција и др. обухватила је последња, **четврта група питања** о којима је вођен дијалог на фокус групама. Учесници у дијалогу фокус групе младих сматрају да невладине организације и остали у цивилном сектору морају да сарађују међусобно и са представницима локалне самоуправе, да посебно омладинске организације у оквиру својих могућности треба да раде на едукацији и ширењу свести да би могле да утичу на своју заједницу. Млади нарочито очекују већу улогу школа у које треба увести програм екологије заснован више на практичном него теоријском приступу. Учесници фокус групе грађана сматрају да досадашњи примери да се путем протестних шетњи утиче на решавање проблема загађеног ваздуха нису дали очекиване резултате и да се много више очекује од стручних организација, као и медија јер је један од главних проблема недовољне укључености грађана управо недовољна информисаност. Иако већина учесника ове групе није упозната са активношћу Сталног радног тела за праћење реализација Краткорочног акционог плана

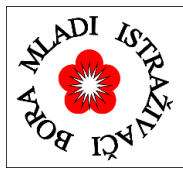
квалитета ваздуха града Бора, они сматрају да такво тело треба да постоји и да има већи значај. Овакав став има и већина учесника фокус групе представника јавне управе и служби. Сви учесници фокус група сматрају да у раду овог тела треба да учествују представници невладиних и стручних организација, државних и органа града, и да грађани и јавност далеко више треба да буду упознати са његовим радом како би били више укључени. Потребно је формирати слична тела и за друге јавне документе у области животне средине, на пример за праћење реализација планова управљања отпадом и др. а обновити и раније иницијативе НВО за формирање тзв. Зеленог савета (савет за екологију), увођење «зелене столице» у рад локалних органа, задужених чланова градског већа, помоћника градоначелника за екологију и др.

Учесници разговора на фокус групама сматрају да стручне организације као што су институт и факултет у Бору, регионална инжењерска комора, Српско хемијско друштво, Савез лекара али и друге у Србији, треба више да помогну решавању проблема загађеног ваздуха тако што ће нудити нове технологије рударења и металургије које мање утичу на животну средину. Интересантни су ставови учесника анкете грађана који сматрају да боље информисање и веће укључивање грађана у решавање проблема аерозагађења може да се обезбеди применом савремених мерних станица и интернет могућности за приказ података о стању квалитета ваздуха, као и формирањем и деловањем посебних тела, као што је на пример Тим за мониторинг квалитета ваздуха (Стално радно тело за КАП града Бора). Иако значајан број анкетираних сматра да је значајно организовање и рад посебних тела, за рад Тима за мониторинг ваздуха није чула једна петина испитаника. Остали сматрају да ово и слична тела треба да разматрају податке о загађености ваздуха, предлажу мере за унапређење стања квалитета ваздуха и прате реализацију мера које су утврђене у документима јавне политике о заштити ваздуха

Генерални закључак свих учесника фокус групе је да је потребна далеко већа активност доносиоца одлука на јачању капацитета јавних служби локалне самоуправе како би се њиховим јачањем

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

posredno uticalo i doprinelo решавању проблема загађења ваздуха али и свих осталих еколошких проблема у граду Бору. Потребна је и далеко већа брига и допринос државе кроз стимулисање инспекцијских органа да раде свој посао како то закони и прописи предвиђају. Строго санкционисање загађивача животне средине поспешило би њихов однос према животној средини.

Бор, 26.април 2022.

Друштво младих истраживача Бор

Драган Ранђеловић

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

HELVETAS
SRB

Gradanske
inicijative